

NOTÍCIA DEL DOCTOR ANTONI LLIBRE I VIDAL (N. POBOLEDA, 1774), METGE A REUS

Jacint Corbella
Edelmira Domènech

En aquesta comunicació volem donar notícia d'un metge que va exercir alguns anys la professió en el medi rural al Priorat, després va passar a Reus, i del qual n'hem trobat, per ara, dues memòries escrites, ambdues sobre febres, cap a meitat del segle XIX. Les va enviar a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona i es van publicar, alguns anys més tard a la revista *La Abeja Médica*. És el doctor Antoni Llibre i Vidal, del qual n'ha quedat poca notícia. Creiem que és útil de fer conèixer aquests fets i obres, aquests valors intel·lectuals de cada població de Catalunya, tot i que no siguin de primer ordre, que avui estan perduts gairebé del tot en el record. Aquest és un mecanisme útil per poder recuperar la valoració del nostre passat.

1. L'AUTOR

Antoni Llibre i Vidal va néixer a Poboleda, en el bell mig del Priorat de Scala Dei, el 6 de setembre de 1774⁽¹⁾, quan encara la Cartoixa era un centre de vida i de poder econòmic i religiós⁽²⁾. Era fill de Josep Llibre, doctor en medicina que exercia a Poboleda i que era originari de Montblanc. La mare, Antònia Vidal, també era montblanquina⁽³⁾. El pare va fer de metge molts anys a Poboleda, i el trobem documentat de manera relativament continuada en els llibres parroquials. El 1798 encara se'l troba com a testimoni d'un casament i el 19 de gener de 1800 encara fa un bateig de necessitat. Allí va morir el 8 de maig del 1800, sembla que als 68 anys⁽⁴⁾. L'avi, Antoni Llibre, era apotecari i també va morir a Poboleda el 12 d'octubre de

1. PAU i ROIGÉ, Jordi: *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials del Priorat (s. XVI a XVIII)*, Reus, tesi, 1991. vol. II, p. 895.

2. GORT i JUANPERE, Ezequiel: *Història de la Cartoixa de Scala Dei*, Reus (Fund. Roger de Belfort) 1991. v.t. ANGUERA, P; ARAGONÈS, M: *El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei*, Santes Creus (Fund. Roger de Belfort) 1985.

3. ARXIU PARROQUIAL DE POBOLEDA. *Registre de Baptismes*. Llibre 2, fol. 83, inscripció 50.

4. La inscripció del llibre d'òbits diu clarament 58 anys, però per altres dades (el fill diu que va exercir com a metge durant 45 anys) sembla que devien ser 68 anys.

1787, als 73 anys. Consta que els seus pares es deien Francesc i Teresa i estava casat amb Engràcia Cabasés⁽⁵⁾.

El metge Antoni Llibre féu els estudis de medicina a Osca. Cal dir que en aquell moment a Catalunya l'ensenyament de les ciències sanitàries no estava gaire bé. Hi havia una facultat de medicina a Cervera, de molt poc nivell i el Col·legi de Cirurgia a Barcelona que si que tenia bon nivell però no graduava com a metge. Sabem que va graduar-se de batxiller en medicina a Osca l'any 1799⁽⁶⁾. Jove encara, gairebé de seguida, va morir el pare i ell es posà a exercir com a metge en el medi en què havia nascut. Ell mateix ens dona notícia de que va haver d'assistir a epidèmies de febres, l'any 1802 a Poboleda, el 1804 a la Morera i el 1806 a Torroja. Els tres pobles estan prou junts perquè puguem pensar que exercia en un d'ells i visitava també en els altres.

Poc després, en plena guerra del francès, ja devia anar a viure a Reus, que és una sortida natural d'aquesta part del Priorat. Ens diu que les epidèmies de 1811, 1814 i 1819, ja les ha viscudes exercint a Reus. També la de 1840 que és la que va originar un dels seus treballs. Fou metge del port de Salou i subdelegat de medicina i cirurgia a Reus. A la portada de la memòria publicada el 1846 consta com a "socio subdelegado de dicha corporación", referint-se a l'Acadèmia Nacional de Medicina i Cirurgia de Barcelona. També es titula "médico de la Nacional Casa de Caridad y del Hospital Civil de Reus y de la Junta de Sanidad del Puerto de Salou".

2. UNA MEMÒRIA SOBRE HIDROFÒBIA I FEBRE, CURADA AMB QUINA

Al·l'arxiu de l'Acadèmia de Medicina de Catalunya hem trobat dues memòries seves. La primera és la "Observación de una terciana perniciosa hidrofóbica, curada por D...", enviada a l'Acadèmia el 21 de març de 1836. És una memòria breu de set pàgines⁽⁷⁾. En relació a aquest treball hi ha l'article *Intermitente perniciosa hidrofóbica. Curación*, publicat a *La Abeja Médica*⁽⁸⁾.

La memòria és curta, de fet poc més de 4 pàgines de text real. Tracta d'una observació rara, "una de aquellas que tan pocas veces se presentan en la práctica". No ho havia vist mai en 36 anys de fer de metge. Es tracta del cas d'una noia de 25 anys, soltera, de Reus. El dia 7 de juliol de 1833 comença amb esgarrifances ("leves calosfrios") i ganes de mossegar. Comença al matí i li dura fins cap a les 4 de la tarda. Al cap de dos dies, el 9, es repeteix i està "inquieta y azorada" i cap a mitja tarda li passa i es posa alegre. Es repeteix el dia 11, criden un metge que ja la troba bé. Pot sorprendre que els atacs li vinguessin dia sí - dia no. El dia 13 hi ha un altre accés "fuerte calentura y grandes conatos para morder a cuantos nos acercábam..." Tenia set i s'irritava a la vista de qualsevol líquid. Tenia mal de cap i a l'epigastri i estava cansada, molt deixada. També dificultat per empassar les coses i opressió toràcica. Li van receptar "orchatas nitradas" endemés de 12 sangonelles a l'epigastri i altres 12 al pit. Es va arreglar, però al cap de dos dies hi va tornar. Aleshores li van receptar quina (*corteza peruviana*) i es va guarir. Al cap de 15 dies va tenir un altre brot i com que ja anava pel carrer va mossegar un dona. Li van

5. La grafia d'aquest cognom és dubtosa. Podria ser també Cebesós.

6. V. CALBET, J.M.; CORBELLA, J.: *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans*. Barcelona (Fund. S. Vives Casajuana; Sem. Pere Mata U.B.) 1981-1983. 3 vols. v. t. II, p. 102, núm. 2599.

7. *Memòries manuscrites de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya*, vol. 5, memòria núm. 118.

8. *La Abeja Médica*, 1852, pp. 200-202.

donar més quina i es va guarir definitivament. Aquesta és la història del cas que l'autor considera com a molt infreqüent. No hi fa altres comentaris.

3. LA FEBRE MUCOSA EPIDÈMICA DE 1840 A REUS

El segon treball és la *Memoria acerca la calentura mucosa epidémica, acompañada de algunos amagos de carácter tifoideo, de la cual han sido invadidos muchos de los pobres de la Nacional Casa de Caridad de Reus, en los meses de enero, febrero y marzo de este año, con un pequeño resumen de otras calenturas observadas y tratadas en épocas distintas (1840)*. La va enviar a l'Acadèmia de Barcelona⁽⁹⁾ i es publicà més tard, l'any 1846.

Ès un article curt, de set pàgines, en el qual ens dóna notícia de la seva experiència com a metge pràctic. Ens fa conèixer alguns fets interessants per valorar socialment l'estat sanitari. Així quan explica que hi havia molts més interns del compte a la Casa de la Caritat: "...darse asilo a un crecido número de familias y criaturas huérfanas" que eren fills de militars morts en acció de guerra en el curs de la primera guerra carlina que en aquesta zona fou bastant ferotge. Junt amb això remarca la manca de ventilació, perquè les finestres tancades eren un mecanisme de defensa front als atacs de l'exterior. Diu que algunes finestres feia tres anys que no havien estat obertes. Insisteix en la poca neteja i que hi havia una olor forta i dolenta.

L'epidèmia del 1840 es va iniciar el dia 9 de gener. El primer símptoma clar fou una pudor molt forta. Aleshores es va donar la culpa a unes mongetes que el malalt havia menjat. Una de les primeres mesures que va ordenar fou obrir totes les finestres, per airejar l'establiment. També féu baixar tots els llits a l'hort. A les quadres (que és el nom que dóna als pavellons on hi havia els llits) manà que s'hi fessin fumigacions. En total van haver-hi 149 malalts (91 homes i 58 dones), dels quals 47, pràcticament una tercera part, van haver d'anar a l'hospital. D'ells en van morir cinc.

La clínica de l'epidèmia era constant. Començava amb mal de cap, cansament, esgarrifances, llengua blanca i febre alta. Tenien poca set i orinaven poc. El pols era fluix i tenien mal d'esquena i a les caderes. Així oscil·laven entre 4 i 7 dies. Després hi ha més cansament i baixa del nivell de consciència (adinàmia i estupor). Cap el dia 14è la malaltia feia crisis, amb una gran suada i deposicions o bé orinant molt.

El tractament era relativament complex, tot i que ell el tenia per senzill: banys de peus 2 ó 3 vegades cada dia; brou; cocció de malva i d'herba parietària; oximiell i civada; també lavatives cada 5 ó 6 hores i draps xops de vinagre a la pell de la panxa, entre altres coses. Els resultats foren bons. Valora la influència dels factors meteorològics: humitat, direcció dels vents...

Explica que ja ha vist 8 brots com aquest, en els seus 40 anys que feia de metge, i diu que el seu pare féu durant 45 anys de metge. Recorda la importància de les cireres blanquetes (o blancals) amb sucre, que són laxants. Diu:

"y cuando lo ha permitido el tiempo he hecho mucho uso, y con abundancia, de las cerezas con azúcar... de la clase de aquellas que tanto en esta villa como en el Priorato de Scala-Dei son vulgarmente conocidas con el nombre de «sireras blanquetas o blancals» de cuya fruta siempre he visto felices efectos".

9. *Memòries manuscrites...*, vol. 5, núm. 119.

En canvi no feia servir mai emètics ni purgants, i recorda la frase d'un mestre de la facultat: "*es de buenos prácticos prescribir pocos remedios*".

4. ALGUNS BROTS EPIDÈMICS ANTERIORS

Finalment creiem que té interès recordar les dades que ens dóna, tant de tipus numèric, com per la lleu matisació diagnòstica, de les vuit epidèmies que ha vist:

Any 1802: Poboleda, 963 malalts. Viaticats 229. Curats 958. Morts 5. ("*Calenturas gástricas inflamatorias*": CGI)

Any 1804: La Morera, 417 malalts. Viaticats, 47. Curats 415. Morts 2. (CGI)

Any 1806: Torroja, 383 malalts. Viaticats 41. Curats 377. Morts 6. (CGI)

Any 1809: Reus, 1641 malalts. Viaticats 321. Curats 1614. Morts 27. (CGI)

Any 1811: Reus (Casa de la Caritat) 95 malalts. Viaticats 0. Curats 95. Morts 0. ("*Calenturas mucosas simples*")

Any 1814: Reus, 213 malalts. Viaticats 26. Curats 206. Morts 7. (CGI)

Any 1819: Reus, 175 malalts. Viaticats 22. Curats 167. Morts 8. (CGI)

Any 1840: Reus (Casa de la Caritat), 102 malalts. Viaticats 7. Curats 102. Morts 0. (Calentura mucosa tifoidea)

El conjunt de les vuit epidèmies entre 1802 i 1840, assenyala un total de 3989 malalts, dels que foren viaticats 733. Curats 3934 i morts 55.

Veiem que en el brot de Reus de 1840 no hi fa constar els malalts que es van haver d'ingressar a l'hospital (47, dels quals van morir 5). Deixant apart aquest grup, si prenem com a índex de gravetat dels malalts el fet d'ésser viaticats, veiem que en el conjunt de totes les epidèmies ho foren el 18.37%. A la primera, de Poboleda el 1802, van arribar al 23.77%; en canvi a la de Reus del 1811 no n'hi hagué cap, essent la més benigna de totes. La de Torroja de 1806, només amb el 10.70% de viaticats, va tenir en canvi una mortalitat molt més alta que la primera de Poboleda: 1.56% a la de Torroja, i 0.51% a la de Poboleda.

També ens pot sorprendre que en un període de 38 anys, en els primers 17 (1802-1819) hi hagi set brots epidèmics, d'ells tres durant els sis anys de la guerra del francès. I després passen vint-i-un anys sense cap altre brot. Pensem que la malaltia devia ser la mateixa, tot i amb lleus variacions, i que no li devien passar per alt altres brots si n'hi van haver, el que també fóra possible,

En resum: hem intentat aportar algunes dades sobre un metge que era pràcticament desconegut en el seu poble d'origen i que va contribuir, de manera modesta però real, a l'activitat i progrés de la ciència mèdica catalana de meitat del segle XIX.